

Overgenomen uit: Begijnhofkrant 34 (2011) 8 - 10

BEZOEK AAN HET BEGIJNHOF VAN DIEST

Guido Theunissen

Het begijnhof van Diest vormt een historische stadswijk in het noordoosten van de oude binnenstad. Net als elders werd het begijnhof gebouwd op goedkope, marginale gronden, ver van het centrum, in dit geval het lage, drassige terrein aan de Begijnenbeek.

Dit begijnhof rekt men tot het stadstyp, wat betekent dat de huizen langs straten staan, zoals in een “ministad”, en niet rondom een groot centraal plein, zoals onder meer in Turnhout het geval is. Het Diestse begijnhof werd in 1253 gesticht door Arnold IV, heer van Diest, en opgeheven in 1796 door het Franse bewind. De stichting van het begijnhof viel samen met de bouw van de nabijgelegen Onze-Lieve-Vrouwekerk. Het hof bestaat uit vier hoofdstraten en een ruim plein, waarop de kerk staat. De driebeukige Sint-Catharinakerk werd in de 14de eeuw gebouwd in ijzerzandsteen en is een getuige van de Demergotiek. Een bezoek aan dit levendige begijnhof blijft een belevenis, temeer omdat het zich volledig heeft aangepast aan de huidige toeristische normen.

Dit begijnhof rekt men tot het stadstyp, wat betekent dat de huizen langs straten staan en niet rond een centraal plein.

Nicolaas van Essche

Nicolaas van Essche (of Esschius) (° Oisterwijk, 1507 - † Diest, 1578) was pastoor van het begijnhof vanaf 1538, met een korte onderbreking in 1539-1540. Deze pastoor stond onder invloed van de Moderne Devotie en Ruusbroec. Hij streefde naar een waarachtige en persoonlijke geloofsbeleving, wars van alle

uiterlijk vertoon. De nadruk lag op onthechting, devotie en gebed en op de verering van de Heilige Geest.

Nicolaas Esschius

Op het ogenblik van zijn ambtsaanvaarding werd het dagelijks leven in het begijnhof gedomineerd door wereldse zaken. Begijnen dreven veelvuldig handel, hadden veel contacten met buitenstaanders en waren vaak afwezig van het hof. Pastoor Van Essche stelde nieuwe statuten

op en voerde ingrijpende hervormingen door. Daarmee reageerde hij tegen de lossere zeden, het bijgeloof en de verminderende devotie. Zijn hervormingen omvatten de volgende maatregelen:

- Het begijnenkleed werd zwart in plaats van grijs, als uiting van boete en inkeer.
- Contacten tussen begijnen en stedelingen werden zoveel mogelijk beperkt. Een weg dwars door het begijnhof die naar de Demer en de vesten leidde, kon worden afgesloten. In ruil daarvoor stond de pastoor een stuk land van het begijnhof af aan de stad voor een nieuwe weg rondom het begijnhof.
- Handelsactiviteiten moesten worden beperkt.

Zowel de begijnen als de omwonenden voelden zich benadeeld door deze maatregelen en trokken naar de schepbank. Door de aard van de beschuldigingen die werden geuit tegenover de pastoor, kwam ook de inquisitie eraan te pas. In 1548 werd de pastoor echter van alle beschuldigingen vrijgesproken (zie ook het artikel Over den geestelijke levenswandel der begijntjes in **Begijnhofkrant 33**, herfst 2011: 2-7^{1a}).

Blik op het begijnhof door de toegangspoort

Solide basis voor groei

Esschius moedigde de begijnen aan om in te treden in een klooster, bijvoorbeeld om claris te worden. In 1553 traden, onder zijn impuls, 15 begijnen in bij de orde der

grauwzusters, wat voor dit klooster een begin van heropleving betekende. Eerder al, in 1539, had Esschius in zijn geboorteplaats Oisterwijk een huisje gekocht, het Maagdenhuis, voor een kleine gemeenschap van devote vrouwen (begijnen?), waarvan Maria van Hout tot 1545 de geestelijke leidsvrouw was. Esschius gaf hen dezelfde regel die hij geschreven had voor de begijnen in Diest. Deze gemeenschap zou later (in 1652) uitwijken naar Duffel (zie ook het artikel over Maria van Hout in **Begijnhofkrant 31**, lente 2011: 2-6^{1b}).

In 1569 stichtte Esschius het Persoonscollege voor kandidaat-priesters. Eerder al had hij priesters opgeleid. Sommige van zijn leerlingen werden later zelf begijnenpastoor, zoals Lumnius in Antwerpen en Swinnen in het Groot Begijnhof van Leuven. Naast het opleiden van priesters verspreidde Esschius zijn ideeën ook via talrijke publicaties. De verspreiding van zijn ideeën werd nog versneld toen aartsbisschop Johannes Hauchinus (1583 - 1589) delen ervan overnam in zijn uniforme statuten voor begijnhoven in zijn aartsbisdom. Waar begijnhoven vroeger onafhankelijk regels opstelden, trad op het einde van de 16de eeuw een uniformisering op. Tegelijk kregen de begijnhoven een meer kloosterachtig karakter. Dat impliceerde - naast de al eerder aangehaalde verstremgeling inzake de contacten met de buitenwereld - dat de rol en invloed van de pastoor in alle begijnhoven toenam, niet alleen in geestelijke aangelegenheden, maar ook in de dagelijkse materiële zaken.

In de sfeer van de contrareformatie vormde dit een solide basis voor de spectaculaire groei die de begijnhoven beleefden in de 17de eeuw. Van deze groei getuigen de overblijvende begijnhoven, waarvan de meeste huizen (en soms ook de kerken) dateren uit deze periode.

Door de heraanleg van het hele begijnhof kwam er meer nadruk te liggen op het besloten karakter van de site. Op deze maquette is duidelijk te zien dat het Diestse begijnhof een gesloten geheel vormde binnen de stad, net zoals in andere steden.

Aan de andere kant betekenden de hervormingen van Esschius ook enigszins een einde voor het eigenzinnige, zelfstandige karakter en de specifieke spiritualiteit van het begijnenwezen. Nochtans bleven er belangrijke verschillen bestaan met de echte kloosterlingen. Zo bleven de begijnen eigenaars van hun bezittingen en moesten ze in principe blijven instaan voor hun eigen inkomen. Door de hervormingen van pastoor Esschius werd aan de zogenaamde wantoestanden een einde gemaakt en kwamen er opnieuw eenvoud, soberheid en godvruchtigheid, waardoor het religieuze leven intenser werd. Door de heraanleg van het geheel kwam er ook meer nadruk te liggen op het besloten karakter van de site.

Groei en verval

In de 17de eeuw kende het begijnhof van Diest een snelle groei. Omstreeks 1675 bedroeg het aantal begijnen ongeveer 400. Later zwakte de populariteit wat af. Op het toppunt van zijn roem herbergde het complex vijf conventen, namelijk het Heilige-Geestconvent (7 begijnen), het Calvariebergconvent (7 begijnen), het Engelenconvent (9 begijnen), het Apostelenconvent (12 begijnen) en het Novitieconvent, naast een tachtigtal woningen.

Tijdens de Franse Revolutie werd het religieuze leven van staatswege aan banden gelegd, waardoor het begijnenwezen een terugval kende. Het hele complex kwam in handen van de Commissie van de Hospices Civils, het latere OCMW.

Na de Franse Revolutie en het concordaat tussen de paus en Napoleon ontstond in het begijnhof een sterke aanhang voor het stevenisme, een katholieke beweging die de overeenkomst tussen paus en keizer afwees en terug wou naar de kerk van vóór de Franse Revolutie. Deze beweging werd afgewezen door zowel kerk als staat en bracht het begijnhof in ernstige problemen. In 1813 werden de begijnen zelfs uit hun begijnhof gezet.

Na de val van Napoleon konden ze terugkeren, maar in de 19de eeuw deemsterde het begijnhof van Diest relatief snel weg.

Nog voor de Tweede Wereldoorlog woonden er geen begijnen meer in het begijnhof van Diest en het geheel kreeg een andere bestemming.

Gelukkig is het begijnhof wel in zijn oorspronkelijke vorm uitstekend bewaard gebleven en de restauratie ervan is in volle gang.

In 1998 werd het, samen met twaalf andere Vlaamse begijnhoven, erkend als Werelderfgoed door de UNESCO.

Ondertussen vormde men de bestaande infirmerie om tot een cultureel centrum met vergader- en expositiezalen. Er vinden ook regelmatig tentoonstellingen van plaatselijke kunstenaars plaats. Het Convent van de Heilige Geest veranderde in een taverne. In een van de godshuisjes vindt de kantschool Monica een onderkomen. Het Engelenconvent werd ingericht als museum en geeft een goed beeld van een begijnhuisje van weleer. De overige huisjes worden bewoond door senioren. In het poortgebouw is kunstgalerij Esschius, genoemd naar de pastoor-hervormer, ondergebracht.

De begijnhofpoort dateert uit 1671 en is een voorbeeld van een barokportaal, waarvan de rijkelijke versieringen bedoeld waren om het geloof van het volk opnieuw te versterken (contrareformatie). Als versiering vinden we onder meer geringde zuilen, voluten, een cartouche onder een gebogen kroonlijst, met een stichtend opschrift.

In een van de godshuisjes vindt de kantschool Monica een onderkomen.

Architectuur

Zoals gezegd, liet pastoor Nicolaas van Essche in 1540 de bestaande huisjes afbreken en legde hij het geheel opnieuw aan volgens een rechtlijnig schema, met de kerk, het plein en de infirmerie als middelpunt. De begijnenwoningen werden in bak- en zandsteenstijl herbouwd, met aanwending van de plaatselijk aanwezige ijzerzandsteen. Het begijnhof is afgesloten van de rest van de stad door twee barokke poorten.

Centraal in het geheel bevindt zich een eenvoudige gotische kerk. Deze is omgeven door een honderdtal huizen, meestal uit de tweede helft van de 17de eeuw, gelegen langs een vijftal straten. In vergelijking met andere stratenbegijnhoven of begijnhoven van het “ministad”-type zijn de straten recht en breed. Typisch in het begijnhof van Diest zijn de talrijke barokke deuromlijstingen en heiligen nissen. De deuren van de individuele huisjes weerspiegelen op die manier als het ware de grote, imposante hoofdboort.

Typisch in het begijnhof van Diest zijn de talrijke barokke deuromlijstingen en heilige nissen, zoals deze van het Apostelenconvent. De vroegere infirmerie en het Apostelenconvent vormen vandaag de dag het cultureel centrum van Diest.

Het poortgebouw, in 1671 gebouwd in Rubensiaanse barokstijl, is fraai versierd met twee geringde zuilen. Bovenaan in de nis staat een Mariabeeld, omringd met bloemenslingers, festoenen en engelenkopjes. Met een zinsnede uit het Hooglied uit het Oud Testament (4:12-13): “Comt in mynen Hof, Myn suster Bruyt”, aangebracht vlak boven de imposante boog, worden wij uitgenodigd om het Besloten Hof te betreden.

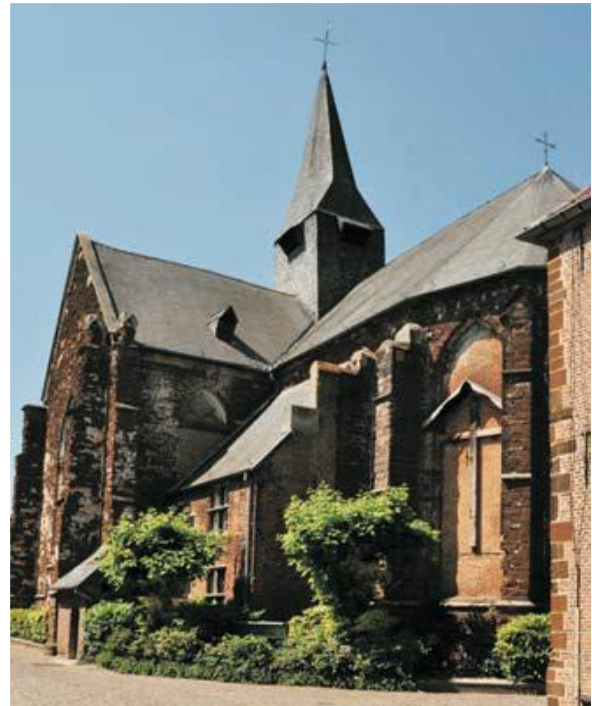
De zinsnede uit het Hooglied uit het Oude Testament (4:12-13): “Comt in mynen Hof, Myn suster Bruyt”, aangebracht vlak boven de imposante boog van de toegangspoort.

In dit lied bezingt Salomon de bruid als een omsloten hof (“hortus conclusus”). De begijnen die zichzelf als de bruid van Christus zagen, vonden daarin de geschikte metafoer voor hun geestelijk leven, dat ook in een omsloten hof beleefd werd. De hofjes zijn de concrete voorstelling van de verborgen paradijstuin, waarin zij spiritueel in contact staan met God. Aan de binnenzijde van het poortgebouw staat in een nis het beeld van de H. Catharina van Alexandrië, de patrones van het begijnhof. Het geheel straalt de triomf, gulheid en overdaad van de zegevierende kerk uit.

Sint-Catharinakerk

De Sint-Catharinakerk is een typische begijnhofkerk uit de 13de-14de eeuw,

opgetrokken uit ijzerzandsteen. De kerk is toegewijd aan de Heilige Catharina, wier hulp werd ingeroepen bij brand- en huidkwalen. Van de oude kapel, gebouwd omstreeks 1265, blijft niets meer over. In de 14de eeuw werd ze vervangen door de huidige Sint-Catharinakerk.

In de 14de eeuw werd de voormalige kapel vervangen door de huidige Sint-Catharinakerk.

Als men langs de hoofdingang de kerk binnenkomt, kan men bij de tweede pijler links een houten luik opentrekken om te zien hoe diep de oorspronkelijke vloer onder de huidige kerkvloer ligt. Onder het doksaal ligt het graf van Nicolas Esschius, wellicht de beroemdste pastoor van het begijnhof.

De driebeukige Sint-Catharinakerk is, zoals vermeld, een getuige van de Demergotiek. Tijdens de 18de eeuw werden de houten gewelven van de middenbeuk en het koor door rocogewelven vervangen. In de begijnhofkerk vindt men onder andere een preekstoel uit 1671 door Jan Mason en de afsluiting van het begijnenkoor met

getorste zuilen, eveneens uit de tweede helft van de 17de eeuw en ontworpen door Jan Mason. Sinds 1938 prijkt de kerk op de lijst van beschermde monumenten. Door de onstabiele moerasgronden is de kerk aan de noordzijde verzakt.

In september 2011 kreeg de kerk een restauratiepremie van 2,03 miljoen euro toegekend door Vlaams minister Geert Bourgeois.

Tijdens de eerste fase van de restauratie zullen stabiliseringswerken aan de funderingen en restauratiewerken aan de gevels en het dak worden uitgevoerd. Voor de afwerking van de ijzerzandstenen gevels is geopteerd om terug te keren naar gekaleide gevels. Die kaleilaag werd ook in het verleden al aangebracht om de verwerking van de ijzerzandsteen tegen te gaan. Na de restauratie zal de Sint-Catharinakerk, die centraal in het als werelderfgoed erkende begijnhof ligt, weer in al haar glorie kunnen schitteren.

Interieur van de Sint-Catharinakerk van Diest, met achteraan het hoofdaltaar en rechts de imposante preekstoel uit 1671 van Jan Mason.

Praktische informatie

Het begijnhof is elke dag vrij toegankelijk. De Sint-Catharinakerk: van 1 mei tot 15 september van 13 tot 17.30 uur.

De meeste kunstateliers zetten tijdens het weekend hun deuren open.

Het Xaverius Vlaams centrum voor eet- en

tafelcultuur en de keuken met kruidentuin: geopend van de lente tot de herfst, op zondag: tel. 013/32.57.51.

Het Kant- en textielcentrum: van 1 maart tot 15 juli en van 1 september tot 15 december: elke zondag van 14 tot 17 uur: tel. 013/33.40.02; fax: 013/33.40.02.

Meer informatie

Infobalie “In de Zevende Hemel”
(lokaal informatiekantoor Toeristische Dienst) Kerkstraat 21 - Begijnhof 3290 Diest

Openingsuren:

van 1 april t.e.m. 30 september: zaterdag, zondag en feestdagen van 14 tot 17 uur
elke eerste zondag van de maand: van 10 tot 12 uur en van 13 tot 17 uur
van 1 oktober t.e.m. 31 maart: zondagnamiddag en feestdagen van 14 tot 17 uur

www.toerismediest.be

Guido Theunissen

Bronnen

Tekst:

http://nl.wikipedia.org/wiki/Begijnhof_Diest
www.vriendenbegijnhof.be

1a Artikels en transcripties 5.31

1b Artikels en transcripties 5.34

Foto's: www.belgiumview.com

Johanna Uitdewilligen en Bernadina Janssen verlieten als laatste begijntjes dit hof in 1926.

VROUWENHOF

Een eeuwigheid geleden vonden de eerste dolle mina's (sic) een plaats waar ze met velen eenzaam mochten zijn.

Ze bouwden muren rond een vrouwenhof en filosofeerden over het leven binnen en buiten hun grenzen.

Momenten van luisteren naar de vogels, kant klossen, kruiden plukken en prevelend kralen draaien, volgden naadloos het patroon in hun hoofd.

En tussen die regels en muren was er het zwijgen dat de stilte versterkt in een stad aan de rand van de stad.

Ina Stabergh

Gedicht op de buitenkant van de begijnhofmuur van Diest